

SZALAY KÁROLY

Judit

SZALAY KÁROLY (1929) Budapest

Talán föltűnt olvasómnak emlékirataim forгатása közben, hogy gáláns kalandjaimat nem teregetem ki, mint teszi azt a legtöbb potenciakoldus, kivénhedt visszaemlékező. Nem azért, mert azokat lassan négy évtizeddel ezelőtt regényeimben „megzenésítettem”, inkább azért, mert azóta meghökkentő tapasztalatokat szereztem. Cini beavatott néhány meghitt titkába, amelyet ezúttal sem fogok elárulni, csak egyet közülük. Közismert, hogy Déry Tibor otrombán beletenyereelt anyjának, Arankának a tisztességébe. Az író azt nyilatkozta: megmutatta a kéziratot Karinthy Ferencnek, s ő jóváhagyta megjelentetését. Aranka a két háború közötti pesti társasági élet híres erotikus szépsége volt, Déry pedig gusztustalanul kifecsegte szerelmi kalandjukat. (Ha igaz.) Megalázó körülményeit is. Cini elpanaszolta nekem: annyira meglepte a „mocskos kis gusztustalan, rút vénember orcátlansága”, hogy meglepetésében nem tiltakozott. Önmagát is korholta, mert az egyik novellájában olyan ügyetlenül írta meg szerelmi kalandját egy vidéki férjes asszonnyal, hogy az érintettek rájöttek a személy kilétére. De ezért az ő bűnéért megalázó büntetés sújtotta anyja emlékét Déry rosszváltából. Holott neki ismernie kellett anyja szörnyű utolsó napjait és halála körülményeit. A budapesti teherpályaudvaron vagonírozták be Auschwitzba, s a szerencsétlen asszony le s föl rohagált a szuronyos katonák között sikoltozva: „A legnagyobb magyar író özvegye vagyok, hogy merészelnek, mint a marhákat, vagonokba zsúfolni?”

Hát ezért hallgatom el szerelmi kalandjaimat.

Egy kivételével.

Mint már sokszor, ama októberi napon is összejöttünk „párizsi” magyarok egy gyáros lakásán. Fischer Zsuzsa és öccse, Zsozso szervezte ezeket a találkozókat. Most is ők. A vendéglátó, máskülönben repülőgép-tulajdonos, szintén magyar volt, s megőrült Zsuzsáért. Nem tudta megemésztetni, hogy milliói ellenére sem kell a lánynak. Ösztönösen utáltuk egymást, ő azért, mert azt fantáziálta, én állok az útjába, én meg a pufók arcú nagyképűségét nem viselhettem el. Máskülönben Zsuzsának komoly udvarlója élt Londonban, aki később feleségül is vette. Nevezetesen Hegedűs Géza író unokaöccse.

A repülőgépes milliomos most is zaklatta Zsuzsát, s már azon morfondíroztam, hogy rendre utasítom, amikor megérkezett három nő. Somogyi Lia filmes, F. M. zenekritikus és egy ismeretlen szépség. Londonban találkoztak, amíg én Germaine-nel jártam az országot. Zsuzsa is velük volt, gyanítom, nem Bernstein, hanem vőlegényjelöltje vonzotta a Temze partjára.

A titokzatos ismeretlenből áradt a villamos feszültség. Enyhe kreolsága nem vele született „hiba” volt, inkább a nyárutóra tartalékolt tengerparti szerzemény. Ausztráliai fotóriporter, Londonból hazafelé tartva tett kis kerülőutat, hogy belekóstoljon Európa kultúrájába. Ahonnét származott. Mondanom sem kell, ő is magyar volt. Én akkor harminchárom, ő harminchat éves. Annyi derült ki róla, hogy 1944-ben hagyta el Magyarországot. Női praktikák nélkül, pusztá lényével keltett maga körül feszültséget. A lányokat lenyűgözte, a férfiakat fölvillanyozta. Olyannyira, hogy a propelleres ficege minden illemt fölrúgva Zsuzsi jelenlétében szinte rámászott a vadidegen nőre. Végül is ő maga, Judit vetett véget a kínos helyzetnek.

– Elkészönök. Hajnalban indul a gépem, és még alig láttam valamit Párizsból.

– Charlie! – fordult hozzám angol és nem francia kiejtéssel, ellentmondást nem tűrő kedvességgel. – Boldog volnék, ha kalauzolna itt töltendő utolsó napomon.

Természetesnek tartotta: óhaja parancs. Egyéb dolgom úgy sem lehet, és az sem érdekelt, netán közöm lehet valamelyik lányhoz. Magabiztos föllépése sugallta: ha ő úgy akarja, sem más elfoglaltságom és a leányzókhöz semmineni közöm nem lehet. Az ügy ezzel lezárta. Ölebként, készségesen loholtam utána, segítettem föl rá pihekönnyű, tejeskávébarna színű, finom tapintású (ausztrál gyapjú?) kabátját. Megkötötte övét, és piros svájcisapkáját kissé félrecsapva igazította a fejére. „Vitéz Somogyváry Gyula: Piros sapkás lány” – asszociáltam gyermekkorom olvasmányának lenyűgöző lányalakjára. Mondtam is a társaságnak, mert mindenki kikísért bennünket a tágas előtérbe, de senki sem értette célzásomat. Nem is hallottak a regényről.

Októberi kora délután. Szikrázó napfény. Az Ile de France-ra jellemző langymeleg. Közeledve a Szajnához könnyű szellő simította meg arcunkat. Judit keménysége föloldódott, szorosan hozzám bújít, a napra fordította arcát, s nagy barna szemét behunyva átadta magát a nyárutó gyönyörének. Most nyugodtan megfigyelhettem és elemezhettem a „lélek tükrét”. Természetes, meleg barna haj, finom, keskeny, alig hajlott orr, szép vonalú, de nem vastag, nem duzzadt száj, nem erotikát, hanem intelligenciát sugárzott, és különösen szép, enyhén hosszúkás fejforma. Ilyen vágyakozva, ilyen önfeledten, ilyen szomorkásan beleolvadni a legparányibb örömforrásba, amit a nap melege adott, csak egészséges ösztönű, de sokat szenvedett, meggyötört, megalázott ember tudhat. Nehéz emléket cipelhetett magával, mint valami lefejtethetlen páncélt. Alighanem az ő szuggesztív aurája hatására hangulata részévé váltam. Megadtam magam, de éreztem, ő is föladta zárkózottságát. Szorosan magamhoz öleltem. Egybeolvadásunk, azonosulásunk ott, a Szajna közelében, alig félórányi ismeretség után – utólag visszagondolva rá – megmagyarázhatatlan. Egy biztos. Párizs nimbuszának, a róla táplált képzelmenyeknek ehhez semmi köze sem lehetett, inkább mi sugározhattuk egymásnak és kölcsönözhattuk a városnak is a neki tulajdonított varázslatot.

Hosszú percekig álltunk egymást átölelve szótlánul a gyermekenyérnyi sárguló levelek alatt. Utólag visszagondolva a pillanatra megállapíthatom, hogy Judit odaadása nem erotikus vágyból fakadt, hanem szeretet iránti kiélégületlenségéből. És most is csak utólag dereng föl bennem, hogy szerelmünk milyenségéről a népdalok, Petőfi és József Attila versei, netán a halálba induló, elárvult Radnóti költeményei szólhattak, a robusztusan erotikus Ady semmiképpen, Arany és Weöres Sándor pedig semmit sem tudott a szerelemről.

A Szent Mihály útján elcsörömpölt valami járgány, s durva, dühös hangjai kikökkentettek révületünkből. Körülnézett, hogy hol vagyunk. Elmosolyodott. És meleg, bűgő, Azucena mezzoszopránján mondani kezdte Ady versét.

Mint már említettem, 1962-öt írtunk. Elképesztett, hogy számára a magyar költészet Adyval befejeződött. Nem ismerte József Attilát, Weöres Sándort, de Radnóti Miklóst sem. A friss süvölvencekről, Juhász Ferencről, Nagy Lászlóról pedig halvány sejtelve sem lehetett. Mintha addig aludt volna, s 1962. október valahányadikán fölledt hibernált állapotából, s csak a befagyasztása előtti időre emlékezett. És most nem is sejtette, azóta mi történt.

1956-os kandidátusi vizsgámra körülbelül ezer verset tudhattam. Könnyű volt tehát az ezerből hat évvel később mondani néhányat Juditnak. Különösen Radnóti halálversei és a *Nem tudhatom...* című költeménye rendítette meg. „kis ország, messzeringó gyerekkorom világa. /.../ s remélem, testem is majd e

földbe süpped el. / Itthon vagyok. S ha néha lábamhoz térdepel / egy-egy bokor, nevét is, virágát is tudom, /.../ s tudom, hogy mit jelenthet egy nyári alkonyon / a házfaláról csorgó, vöröslő fájdalom.” Hihetetlenül érzékeny volt a költői szépségre, s akkor nem vettem észre, ma már tudva tudom, Radnóti versei többet jelentettek neki, mint egyszerűen szép verseket. Az életében, sorsában gyökerezhettek. Versmondásom közben a Szajna-hídfőre érkeztünk. Ronda és mocskos homoksárga volt a vize. Átsétáltunk a hídon, és lekanyarodtunk a bukinisztekhez. Kedvenc tartózkodási helyemhez. Könyvek óriási választékban, 19. századi újságok, metszetek, rajzok, festmények és kissé odébb tengeri furcsaságok. Kitömött állatok, kiszáritott és preparált halak, még kis cápa is akadt köztük, és tengerészeti szerszámok. Nagy, vörösréz szerkentyűk, hajóiránytű, kormánykerék, hajóablakok, halászhálók, merítők, és ami Judit érdeklődését is fölkelte: kisgyermekfejnyi méregzöld üveggömbök, körülfonva. Ezeket akasztják sorban a halászok hálóiakra, hogy a víz színén lebegve jelezzék a hajóknak, merre van a háló leeresztve.

– Akarsz valamit? Megveszem neked – mondtam nagyképpően, és rámutattam a bolhapiaci furcsaságokra, rémséges, vicsorgó kipreparált halakra, cápafejekre és egyéb tengeri herkentyűkre.

– Minek? Semmi közöm ezekhez... Párizshoz sincs, Franciaországhoz sincs... Ahogyan Ausztráliához sincs. Ahol élek.

– Rendben. De mivel nekem sincs semmi közöm sem Párizshoz, sem Ausztráliához, oda viszlek, ahol számomra a legfontosabb, a legkedvesebb dolgok léteznek ismereteim szerint.

– Erre kérek! – És szájával puhán megérintette a számat, és érintésétől együttérzésemből fakadó lelki vonzalmam hirtelen átváltott testi-érzéki vágyakozásra.

Otthagytuk a Szajna-partot, és egymást szorosán átölelve a Louvre-ba irányítottam lépéseinket. Oly szenvedélyesen karoltuk egymást, hogy tudhatom volna, számunkra semmi jelentősége nincs Párizsnak, Louvre-nak, kedvenc műtárgyainak. De nem tudtam. Még mindig azt hittem, komolyan veszi azt, hogy látni akarja Párizst.

Háromszor jártam Párizsban, egymástól nagy időközökben. Negyedévig tartó első ott-tartózkodásomkor legalább harmincszor fölkerestem a *Sziklás Madonnát*. Tapasztalhattam később, hogy tízévenként átrendezték a kiállítást. Legalábbis a Louvre-nak azt a folyosóját, amely a két Leonardo-képhez vezetett. Mert a fő attrakció mindenképpen a *Mona Lisa* volt, de mellette állványon kedvencem, a *Sziklás Madonna*. 1962-ben körülbelül harmincszor negyvenes méretű kis olajképek sorakoztak útban a Leonardókhoz. Tájképek, erdők, ligetek, vizek is talán, kis remekművek: Courbet festményei. Őt jobbára nagyméretű képeivel tartják számon, holott ezek a kis remekművek a naturalizmus enyhe romantikával kevert utolsó képviselői.

Akkor, vagyis Judit idejében a *Mona Lisa* mellett, tőle balra állították ki a *Sziklás Madonnát*. A *La Gioconda* előtt mindig hosszú sor állt, a *Madonna* előtt úgyszólván senki.

– Ha Londonban jártál, ennek a képnek az ikertestvérét, vagy ahogyan Molnár C. Pál nevezte ezt a műfajt, a replikáját is meg kellett volna nézned. Mert a két festmény hű mása egymásnak, néhány apró, jelentéktelen részlet kivéve. De a teljes azonosság ellenére a két kép között óriási a különbség. Ez a festészet bravúros csodája. A londoni változat vallásos áhítatot sugároz, ez meg egyszerű, majdhogynem hétköznapi életkép. A londoni színvilágban komorabb kék, a barna, a sötét tónusok, itt meg a világoszöldek, a világossárgák, sőt a vörös visszafogottabb árnyalatai dominálnak. A két kép háttérében is kiütkeznek a különbségek. Az egyik sziklák között elővillanó sötétkék, a másik sárgás egével, világosabb sziklaalakzataival napsütötte tájat sejtet.

És az az örület, hogy a két, pontosan egyforma arc közül az egyik szomorú áhítatot, a másik polgári egyszerűséget sugároz. Ezt csak az a festő tudta megcsinálni, aki Mona Lisa titokzatos arcát alkotta modellje megfejthetetlen belső világával. De a művész minden kétséget kizárt: a párizsi változatról elhagyta a glóriakarikákat a szentek fejéről, és Keresztelő Szent János attribútumát, a kereszt alakú botot.

Ilyesmiket mondhattam Juditnak, hódítási vággyal, begerjedt kanokra jellemző okoskodó szellemi erőfitogtatással. Tudtam, Juditot, ezt az észlényt testi, fizikai tulajdonságokkal aligha lehet megszédíteni. Érzékiségén érzelmi gazdagsága és szellemi irányultsága dominált.

Abban a szerencsés helyzetben voltunk, hogy a *Madonna* előtt állva ráláthattunk a *La Giocondára* is. Mégpedig közelről. Míg a Sziklás Madonna arcán szomorkás szelídség dereng, Mona Lisáén titokzatos megelégedettség, örömteli várakozás.

Minden kétségbeesett erőfeszitésem ellenére sem tudtam megfejteni, miként vélekedik a hallottakról. Vagyis a szövegemről.

Nem sok időt töltöttünk a Louvre-ban, de a *Szamothrakéi Nikét* még megmutattam neki.

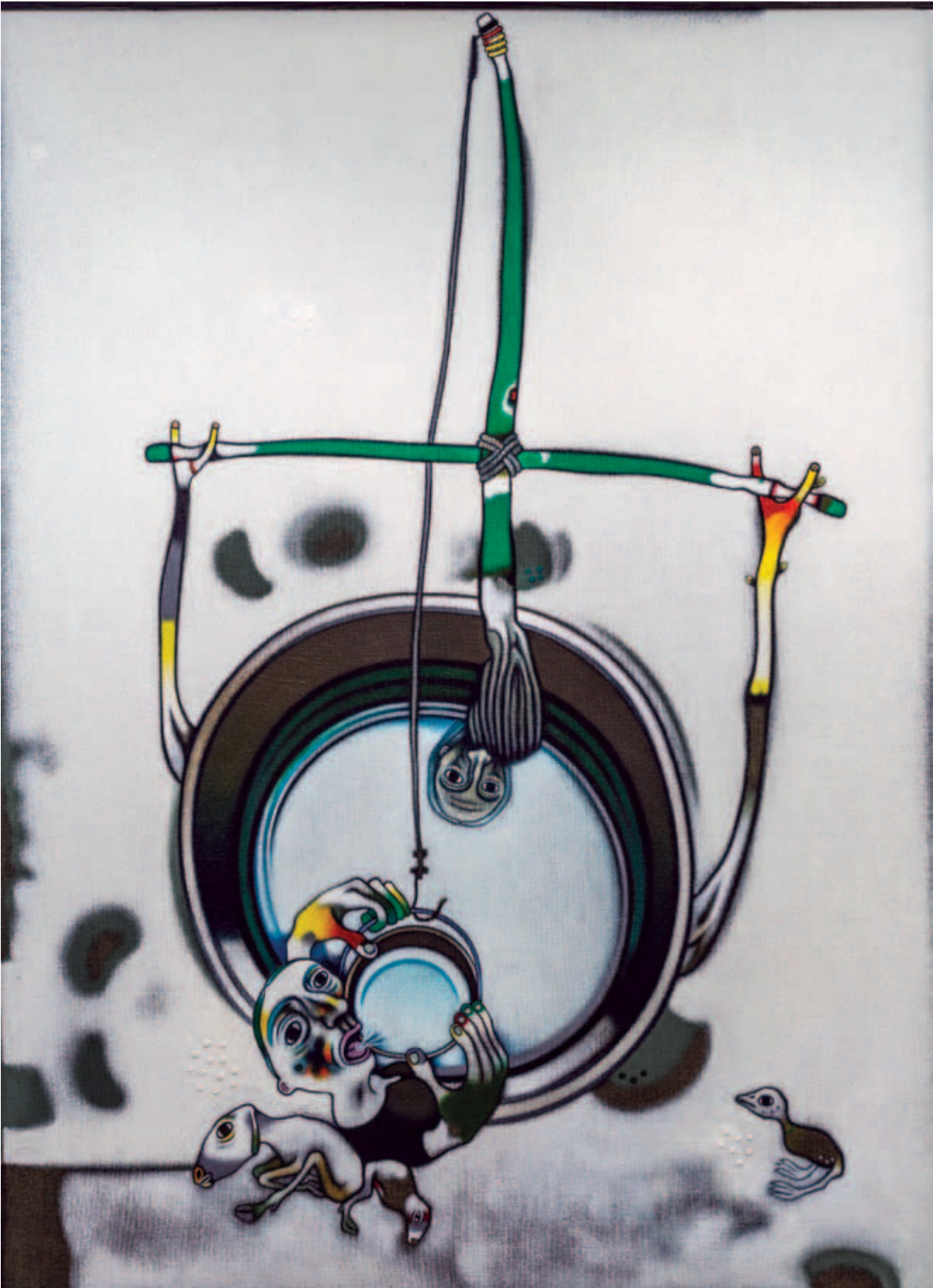
– A szobornak kettős érdekessége van. Az egyik szigorúan művészeti vonatkozás. Miként tudta az érzéketlen, merev kövön a szobrász megmutatni a testre tapadó ruha áttetsző, lenge anyagszerűségét? Ezt a görögök nagyon tudták. A másik ok – folytattam tovább fejtegetésemet –, hogy ez a görög mitológiai alak hatással volt a keresztény művészetre és magára a keresztény mitológiára is. Hiszen a *Szamothrakéi Niké* a keresztény angyalfogalom és angyalábrázolás közvetlen előzménye. Ez a szobor a görög mitológia győzelemistenét ábrázolja: a szalamiszi csata emlékére készült. Krisztus előtt vagy ötszáz évvel a görögök a város tengerpartjának az öblében verték meg a perzsa hajóhadat.

És vakon erőlködtem és mondtam, és mondtam, és ismételtam: a katolikus angyal-elképzelések előzménye ez a szobor, a görög–latin kultúra lényegítette át európai vallássá a kereszténységet. Észre kellett vennem, amit mondok, az nem érdekelte. Így aztán lemondtam Fra Angelico új festői korszakot megnyitó oltárképének elemzéséről, a reneszánsz kezdeteiről. Arról az abszurdumról, hogy vallásos oltárképeken fogalmazza meg a művész az elvilágiasodó új művészi eszményt.

Továbbbrángatott türelmetlenül. És kedvenceim, Tiziano, Correggio, Dührer, Cranach és persze El Greco és Velázquez is elmerültek előtte az ismeretlenség bugyrában.

És én, tökfilkó mód még mindig erőltettem a művészi szépségek meglátogatását. Szórakozott tekingetéssé fajult közönye fölbosszantott. Nem fogtam föl, szellemi lénye ellenére ő most az erotikus szenvedély inkarnációja. Én pedig mereven makacskodtam, erőltettem az artisztikumok meglátogatását. De ennek is véget vetett. Maga felé fordított, nyakamba csimpaszkodott, és szenvedélyesen a számra tapadt. Oly szenvedélyesen és oly gátlástalanul, és olyan alapos módszerességgel, hogy a múzeumi látogatók elfordultak a remekművektől, és a mi érzékletes tapintható valóságunkban gyönyörködtek. De mit érdekelte az öntörvényű, magabiztos, uralkodásra született nőt a bábmészködő tömeg?

És én tökfilkó módra még mindig erőltettem volna a művészi szépségek látogatását. Most, nyolcvankilencedik évemben visszatekintve e hosszú időre, utólag megállapíthatom magamról, hogy reménytelen balfácán voltam mindig, vakon mentem el a nagyobb nál nagyobb lehetőségeim mellett, s amit lehetett, elrontottam. Kétségbeejtő gondolni is arra, hogy elronthattam volna ezt a közöttünk kialakult lenyűgöző, örökre szóló érzelmi kötődést is. De szerencsére ezúttal a test uralkodott az értelmen. Vagyis Judit. Ő irányított, ő határozott,

FÖLDI PÉTER, Az utolsó kút a Kercsegalján, é. n.

ő döntött szuggesztíven, és én megadtam magam neki. Mindenben fölényt élvezett velem szemben. Én még soha senkinek nem adtam meg magam úgy, mint neki, noha csak néhány órája ismertem. Ő nem engedte, hogy elveszísem őt, az én nagy lehetőségemet. Elveszítsük egymást. Miután közölte velem, hogy semmi köze Franciaországhoz, Párizshoz, turistalátványosságaihoz, ennek ellenére mégis erőszakoskodtam vele, hogy látnia kell a Sainte-Chapelle-t.

– Addig nem utazhatsz el, amíg nem láttad a világ csodáját. Ezért az épületért ma is rajongok. Szobám ablakára van ragasztva a kápolna belső tere, csupa színes üveglablaka, áttetsző műanyagból. Minek következtében a kinti fény átvilágítja, s íróasztalomtól naponta többször is gyönyörködöm benne.

Engedett. A felső kápolna közepén megálltunk, s körbetekintettünk a voltaképpen csak üvegből álló falakon. És lássatok csodát:

– Érdeemes volt rád hallgatnom. Ez valóban csoda! Már sajnálom, hogy a Louvre-ban nem néztük meg kedvenceidet. Mint mondtad, Fra Angelocót, miért is?

Sokáig némán gyönyörködött a szerencsére erős kinti fény által megvilágított ablakokban. Belekezdtem mondókámba, a kápolna történetébe:

– A bornírtan agyonistenített francia forradalomban a szabadság csürhéje elrabolta az elképesztően értékes arany ereklyetartót, aminek persze nem az anyaga, hanem művészi vonatkozása volt az igazi érték, és beolvasztották a pénzverdében.

Mondtam volna még tovább, de ott, a napfényben izzó színvilág kellős közepén ismét átölelte a nyakam, és szájával betapasztotta a számat. Az efféle jelenetek Párizsban senkit sem zavarnak. Az óslakosok úgy vélik, turisták csókolóznak a rájuk, a „sale étranger” (piszkos) mivoltukra jellemző primitívséggel egy szakrális hely közepén, a külföldiek pedig azt, hogy a bennszülöttek teszik ezt, hírhedt ledérségük okán.

Végre beláttam, fölösleges tovább erőltetnem az idegenvezetést. Hiszen Juditnak már fél napja sincs, s nekem is ennyi az „élet”, mert már el sem tudtam képzelni, miként élek nélküle. Elképesztően rövid idő alatt olyan közel kerültünk egymáshoz, hogy a francia „partir c'est un peu mourir”, az „elutazni: egy kicsit meghalni” mértéke beláthatatlan volt jövőmet illetően.

Sötétedésig csavarogtunk céltalanul, összeölelkezve, „párizsi”, netán lajomszizei szerelmesek módjára. Aztán váratlanul azt mondta:

– Enni akarok.

– Mi sem könnyebb ennél. Tudok néhány magyar éttermet, cigány muzsikával is. A rue Chauchat-n a Paprika Csárda, Vidák Béla cigányzenekarával, és amitől a franciák megbolondulnak, Puka Sándor cimbalmozásával. Aztán ott van...

– Ne folytasd! Nem megyek magyar étterembe – ajánlatomtól érthetetlenül fölizgatta magát.

– Jó, jó. Nyugodj meg! Görög? Chez Christophe, nehéz görög és könnyű francia borokkal?

– Nem, nem, franciát mindenképpen.

Tovább kóborogtunk. Régi házak között, ódon utcácskákon bolyongtunk, visszakóvályogtunk a szigetről a Szent Mihály útjára, végig az Huchette-en vagy nem tudom, hol, és egy „Chez” névkezdetű családias étteremben kötöttünk ki. Ezek a „Chez” kezdetűek a legdrágább restaurant-ok. Jobbára kicsinyek, csöpögnek a legendás párizsi hangulattól, némelyikben szonókat énekelnek, de mindegyiknek „excellent” a konyhája. Nevét sem tudtam, hová zuhantunk be, Judittól elbódultan, a lila, vörös, kék, fehér virágos teraszon keresztül. Félhomály és duruzsoló zaj. Az asztalokon vastag gyertyák. Halk fényükben vörös terítők, sötétbarna faborítású falak derengtek. Falikosarakban

virágok, holland porcelántányérok németalföldi tájakkal és holland népviseletben komikus figurákkal – fehér alapon kék színű rajzos ábrák.

Találtam egy kis asztalkát a terem legmélyén, a sarokban. A garçon rögtön odajött, köszönt, és meggyújtotta a gyertyát. Aztán, nem tudom, honnét, elővarázsolt két vörös bőrbe kötött étlapot, és persze Juditot kérdezte meg, mit óhajtunk. Én válaszoltam. De előbb Juditra néztem.

– Mit akarsz? Aperitif? Vacsora előtt?

De mielőtt Judit szólhatott volna, a pincér máris letett elénk két kis pohárkában valami töményt. Mintha értett volna magyarul.

– Ez a tulajdonos ajándéka. Gondolom, először járnak nálunk.

A kérdés jellemző volt ezekre a kis éttermekre. Nyilván szűkkörű és jobbra azonos vendégeik lehettek, akiket személyesen ismerhettek. A chef gesztusa visszahívó, csalogató lehetett.

– Légy szíves, rendelj te, mert nem ismerem a francia konyhát – szólított föl Judit.

Minden bizonytalán vörösborot rendeltem. Mert ma is azt iszom. Horribile dictu még halhoz is, szárnyashoz is. Előételnek Coquillage, kagyló vagy inkább csiga, escargots forró vajjal és fokhagymásan. Karinthy Józsele jóvoltából ismerhettem meg ezt a csemegét a rue de l'Operán, a dél-afrikai aranybánya-tulajdonosok klubjában. Mint azt már írtam. Netán szóba kerülhetett Coquille Saint-Jacques, Szent Jakab-kagyló. Főételnek minden bizonytalán noisette d'agneau, zsenge bányahús vajban hirtelen kisütve, és valamiféle különleges salátaféleség. Minden jobbféle „Chez”-nek a „csak az ő különlegessége”. És ne felejtsem, ha volt, biztosan ettünk szarvasgombát lyoni módra. És sajtot. Főleg kecskesajtot. Párizs legszebb emlékeimben a kecskesajttal azonos. Ott ettem a legfinomabb kecskesajtokat. Még az olcsó, önkiszolgáló éttermekben is volt. (Máskülönben önkiszolgáló étterem a császárkori Rómában is működött.) Netán chevre tiedet sur un lit de salade – gyöngéd kecskesajt salátaágyon. Camembert nyers tejben. És mit tudom én, a négyszázféle sajtból mit kóstoltunk még, nekem a száznál több magyar sajtféleség is túl nagy választék.

Vacsora után még üldögéltünk borunkat szinte kortyonként iszogatva. Kevés beszéltünk. Egymással szemben ülve, a rövid asztal alatt összeért a lábunk, sőt térdemet combjai közé erőltettem, s ő azonnal befogva összeszorította. S ha sikerült elérnem kezemmel combja tövét, nem tiltakozott, ám arca összerándult, pillája megrebbent, szemét behunyta.

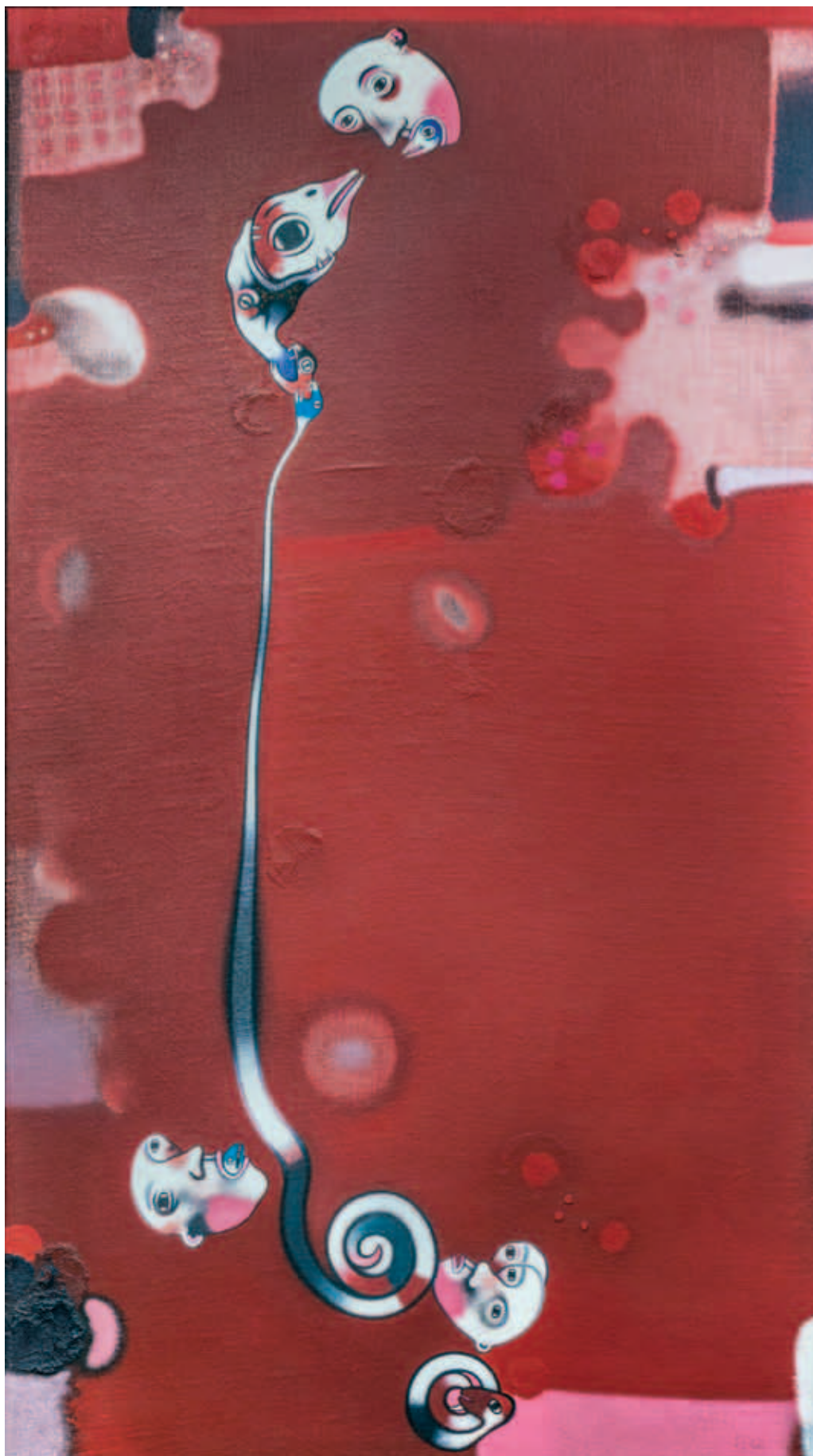
De hagyjuk a kései álmodozást. Ha még él, kilencvenkettedik éve körül lehet. El sem akarom képzelni, milyen lehet most. Azt hiszem, az elmúlás a legkegyetlenebb történés, ami embert érhet.

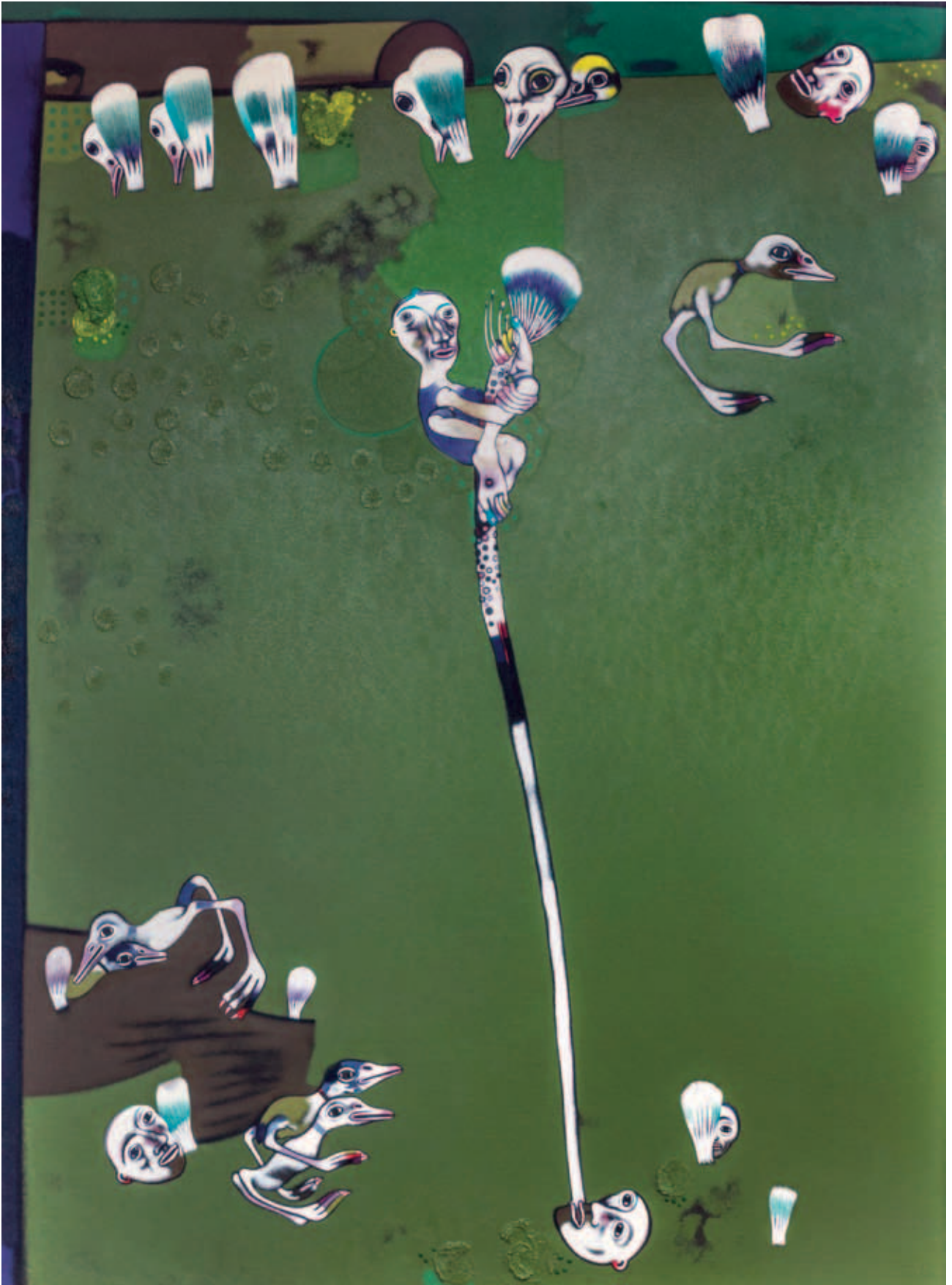
Fizetni akartam. Hívtam a pincért. Azonnal asztalunkhoz állt, elővette kis fekete noteszét, kérdés nélkül beírta, mit fogyasztottunk, majd fölolvasta ellenőrzésképpen. Bólintásomra összeadta a számokat, és nyújtotta volna át nekem a cédulát, de Judit elkapta a kezemet.

– Én fizetek! – mondta ellentmondást nem tűrő, fölemelt hangon. Nem tudtam, mennyi a végösszeg, csak gyanítottam, hogy párizsi tartózkodásom legalább három hete rámegy. De e fél nap élménye pénzben nem mérhető. Nem engedtem, s rögtön összevesztünk. Alig ismerjük egymást, és máris civakodunk. Hangosan, hogy a vendégek ránk kezdtek figyelni a halkán zsongó helyiségben.

A pincér tapintatosan eloldalgott. Én visszahúztam a lábam, ő készségesen elengedte. Percekig szótlánul ültünk félrefordított fejjel. Majd fölállt, vette táskáját, és szó nélkül távozott.

Nem lepődtem meg, hogy táskástól megy, hiszen a nők mindig magukkal viszik a mellékhelyiségbe. Kisvártatva fölbukkant a pincér, odaintettem.

FÖLDI PÉTER, A fanyűvők felesége, é. n.

– Kérem a számlát! – mondtam, de ő megrázta a fejét.

– Már ki van egyenlítve, monsieur – mondta alázatos bocsánatkérően.

Hosszú percek teltek el, már idegeskedni kezdtem, azt fantáziálva, itt hagyott, de megjelent az ajtóban kedvesen, mosolygósan, megnyugodva. Mint mindig, most is ő győzött. De valahogyan azt sejtettem, sorozatos apró győzelmei háttérében szörnyűségesen nagy vereség húzódhat meg. Azt, hogy miért volt ambivalens vele kapcsolatban a gyanúm, nem tudtam magamnak megmagyarázni. Odahajolt hozzám, és békülékenyen megcsókolt.

A mellettünk lévő asztalnál két fiatal ült. A lány franciásan, vagyis mérsékeltén csinos, a fiú franciásan csúnya. Ami alatt azt értem, hogy rokonszenvesen volt csúnya. Megtapsolták Juditot, amire odafigyeltek a teremben ülők. Judit irtózott a föltűnéstől. Ő, akinek a foglalkozása volt a közszereplés, hiszen fotóriporterként mindig nyílt színen kellett, hogy dolgozzék, s a legtöbb esetben biztosan vonzóbb látványt nyújthatott, mint azok, akiket lencsevégre kapott.

– Menjünk, menjünk – sürgetett. Fölálltunk és bólintottunk szomszédainknak. Különösen a fiatal nőt érdekelhette, kik vagyunk. Láttam a tekintetén. Hallhatta magyar beszédünket, s nem tudta azonosítani egyetlen általa ismert hallott nyelvvvel sem. Sokszor tapasztaltam, hogy a franciák többsége, ha nem angolt, németet, spanyolt vagy olaszt hallott, csak azt tudta föltételezni, hogy orosz beszédet hall. Ez a lány intelligens volt, efféle tévedésbe talán nem esett. De kíváncsisága örökre kielégítetlen marad.

Megálltunk a bejáraton kívül az ajtó előtt, és fölszabadultan szívtuk magunkba az illatos levegőt. Egymásra fonódtunk és csókolóztunk. Aztán kibontakozott az ölelésemből. És kérdően nézett. Női tapintattal rám bízta a döntést, holott tudtam, ő már régen elhatározta, mit csinálunk.

– Gyere föl hozzám – mondtam. – Már az utcám neve is elbűvölő. La rue ou le Coeur git. Vagyis az utca, ahol a szív pihen! – De nem volt illúzióm. Tudva tudtam, ellentmond, lénye értelme szerint.

– Te jössz föl hozzám! Az én utcám neve sem kutya, annál is inkább, mert a Halászó macska utcájának nevezik. Olvastad Földes Jolán könyvét? *A halászó macska uccáját?* Anyyira magával ragadott, hogy írtam is neki Ausztráliából. Leveleztünk. Most föl is kerestem. Azt mondta: évtizedek óta nem hallott magyar szót. Tizenkét nyelven jelent meg a regénye, és egymillió példányban. Az első világháború után hontalanná vált, hazátlan, idegen városban – Párizsban – élő menekültekről szól, akik sehol sem találnak otthonra.

Utólag visszagondolva erre a regényt ismertető szövegére, apró kis berakódsi darabkának minősítem a hallottakat ismeretlen múltjának puzzlejába.

Nem tudtam, hol van a Halászó macska utcája, Judit is csak a Szent Mihály utcáról található rá, ezért aztán visszakóvályogtunk oda. Végül taxit fogtam, és azzal jutottunk a szállodához. Ott volt a közelünkben. Régi, egyemeletes épület volt, jó karban. A recepcióban rozszant, kopasz öregember szunyókált. Judit leakasztotta mögüle szobája kulcsát, és fölmentünk a rezső lépcsőn.

– A regény miatt költöztem ide.

Amiből arra következtethettem, hogy érzélemléte bonyolult és fájdalmaktól terhes, valamint ragaszkodó természete lehet. Zárkózott volt, titkos, de az efféle apróságok fölillantottak valamit múltjából és egyéniségéből is. Évtizedek múlva, rá emlékezvén olvastam el a regényt, s nem értettem, mit zabált ezen a harmadrendű szépírói munkán. Csak a tartalma legmélyén kereshettem az okot. Abban, amit ő már nekem összefoglalt.

Szobája jóval nagyobb volt, mint az enyém. Fürdőszobával. Szélesebb ágy, rútol modern, de a többi bútor szép és régi. Az ágy végében csíkos huza-

tú, cifra faragású kanapé, a sarokban alacsony biedermeier szekrény, félig kinyitva, falnak támasztva félbevágott kecskelábas asztal, két kicsi biedermeier karosszék. Kopott, valaha szép keleti szőnyeg. A falon középkék, cirkalmas aranymintákkal díszített tapéta. Hamis velencei csillár, kicsi. Az éjjeliszekrényen pedig szecessziós olvasólámpa. Század eleji állófogasra akasztotta fölöltőjét, piros sapkáját, és leült a kanapéra. Szoknyája fölcsúszott, majd combközépig, s harisnyája kivilágosodott térdein a megfeszülés következtében. Szép formájú térdek, kicsi, gömbölyű térdkalácsok, anatómiai remekművek és hosszú combok fölfelé, a szoknya alá siető szép vonalai.

A berendezéstől merőben idegen modern hűtőszekrényből elővett két kis üveg kanadai Schweps tonikot, e műfajban a legjobbat, az asztalról két poharat, fény felé tartva átvilágította őket, tiszták-e, és töltött.

– A szomjúságomat csak ez oltja – jegyezte meg.

Furcsa egy szálloda volt. Ódon régiség és kicsattanó modernség. Harmadik párizsi utamon, kamasz fiammal megkerestem ezt a szállodát, de nem találtam. Talán igaz sem volt. Nem találtam meg a kis éttermet sem. Csak a Louvre és a Sainte-Chapelle maradt utána emlékeztetőül.

Szállodai szobájában váratlanul elbizonytalanodott. Nevezhetem ezt női szeméremnek, de raffineriának ugyanúgy. Elképesztő nőiségéből fakadó ösztöne pontosan tudta, meddig mehet el a szexuális provokálásban, mikor kell átengednie a kezdeményezést férfi párjának. Azért, hogy félénk tartózkodásával tovább gerjessze a hímvágyat, amire adott esetben semmi szükség nem volt, hiszen vágyakozásaim tetőfokára jutottam réges-régen.

Fölállt, és mint valami vetkőzőbárban, lassan lefejtette magáról a ruhát. Föntről kezdte, majd a szoknyájából is kibújít, a fején át, és ott állt előttem kicsi vörös bugyogóban. Körös-körül a nadrágocskából kitüremkedett fekete, hosszú szeméremszőrzete. Annak ellenére markánsan és feketén és szálanként jól látható rajzosan, hogy combja töve és hasa is barnán őrizte a tengerparti nyár emlékeit.

Két kicsi, kemény és formás melle fehéren világított, közepükben sötét mellbimbókkal. Csaptam volna rá, de kisiklott, és bezárkózott a fürdőszobába. Hiába feszegettem az ajtót, nyomkodtam a kilincset. Visszarogytam hát a kanapéra, és behunyt szemmel elképzeltem a testét.

Égész életemben szerettem a női testekhez képzőművészeti alkotásokat megidézni. A női testet képzőművészetiileg jellemezni. Ahány nő, annyi művészeti stílus. Judit idejében még nem, de később terveztem és ma is tervezem megírni a női akt erotikájának művészettörténetét. Aminek a jellegzetességét a korszak ízlése, szépségeszménye, a mindig változó szemérmesség foka és az éppen érvényes művészeti korszakjegyek határozzák meg. Arányosság, teltség, domborúság, izomzat, testrészek közti lágy hajlatok minden korban és minden művészeti ízlésben másként mutatkoznak. Először a mellforma, másodszer a derék-csipő-has együttes, harmadszor a szeméremszőrzet ábrázolásában. Őrjítő, hogy a művészet története az eszményi jót, a büntetlenséget szépséggel, a gonosz bűnösséget a női idomok rútságával fejezte ki (elkárhózók, utolsó ítélet festmények). Judit teste „művészettörténetileg” is elkápráztatott.

Elterelendő figyelmem a nyűgös várakozástól, Judit testét festőileg elemeztem. Arca az Uffiziben látható Botticelli „Igazság”-portréjának arckifejezésével rokon. Hiányzik róla a többi Botticelli-akt kikerekített, ovális lágysága, szelídsége. A majdhogynem keménység, a fej alakja, arckifejezése a középkori szigorú erkölcs eszményére utal vissza. Nem ok nélkül, hiszen ez az alak az igazság megtestesítője, s nem lehet lekerekített, nem lehet puha, nem lehet érzéki. A vállak kicsinyek és csapottak, mint a németalföldi iskola alakjaié, a nőiesség kihangsúlyozása kedvéért – de még mindig a középkori gótikus

FÖLDI PÉTER, Vetésforgó, é. n.

FÖLDI PÉTER, Boszorkánykövek, é. n.

szemérmesség jegyében. Judit mellei! Az ókori szobrászatban jobbára tökéletesek a mellek, Ízisz szobrától a Szkópasz műhelyéből kikerült alakokig, a *Belvederei Aphrodité*től a *Milói Vénusz*ig. Az érett nők, vagyis a görög istennők mellei tizennégy éves lányok tökéletes formáit őrzik. Judité a középkori aszketikus visszafogottságból éppen kilábaló, már polgári ízlésvilágú Van der Goes vagy Memling *Évája*, netán Cranach képein látható kicsi, de formás és tökéletes alakú melleit idézi. Ha meggondolom, Boucher *Dianája* elbűvölően szép apró melleit is emlegethetem vele kapcsolatban. Ide tartozik Pompeji *Három gráciája* és – *horribile dictu* – Picasso önmagát tükörben néző aktja, Matisse 1925-ből származó, csíkos fotelben ülő nője is. Ha mindezt végiggondolom, a művészetben korokon átívelő örök típusok is léteznek. A nőimell-ábrázolások s közülük vagy a korízlés, vagy a művész karakterének megfelelően hangoltatnak, hiszen még Gauguin *Vairumatija* is ehhez a típushoz tartozhat. A nő művészi ábrázolásának kultusza hihetetlenül bonyolult és változatos alakzatok sorozata. Hiszen a Dunántúlon talált gorsiumi csonkolt lábú bronz aktszobrocscsa is külön tanulmányt érdemelne, nem beszélve Michelangelo, Tintoretto, majd Renoir nőimell-ideáljairól. És az maga az örület, hogy a merőben más festészeti kultúrájú távolkeleti művészetben is hasonló törvényszerűségek, bár kevesebb változattal, uralkodnak a nőimell-ábrázolásokban.

A harmincezer évvel ezelőtti Willendorfi Vénuszok (mert sok van belőlük) női szépségesezménye merőben más, mint a későbbi koroké. Hatalmas melleik mellett megjelenik rajtuk naturalista módra kimunkálva a női nemi szerv, nemcsak a vagina árka, hanem a szőrzet is! Ettől a nyersen őszinte ábrázolástól retirálnak a későbbi korok aktábrázolói. Föltűnő, hogy a görögök, a rómaiak és évezredek át utánuk a többi stílusirányzatok is tartózkodnak a szőrzet ábrázolásától. Még a pompeji lupanárokból megtalálható szeretkezési figurákat tanmeseszerűen megfestő piktorok is elhanyagolták a szemérmeszőrzet ábrázolását. Illetve találtam egy Kr. e. 2–1. század fordulójáról származó Pán és Amadriade-mozaikot, amelyen a női nemi szerv fekete szőrzete a kép középpontjában kihangsúlyozott, ám tüzetes megvizsgálása kideríti, hogy talán csak háromszögletű fekete nadrágocska testszínű derékkötővel, és ez utóbbi alig látszik az ábrán.

A posztimpreszionizmus korától válik gyakorivá a szemérmeszőrzet nyílt ábrázolása, Magritte, Modigliani, s kiemelendő Delvaux fürdőző aktja. Amíg évezredek át a művészi akt tartózkodott a szemérmeszőrzet megjelenítésétől, vagy eltakarták szemérmesen kézzel, vagy lecsupaszították az akt altestét, a 20. századra már általánossá vált megjelenítése. De még a 20. században is ambivalens a szemérmeszőrzet megfestésének szokása. Ausztriában egy szexshopban meztelen kiszolgálónők szorgoskodtak, leborotvált öllel, és szexfilmekben is a lecsupaszítás a gyakori! De például a néhány éve Budapesten bemutatott női festők tárlatán maguk a nők festették meg gátlástalanul, szabadon a szemérmeszőrt, mégis merőben másképpen, mint a férfi festők. Ez utóbbiak, ha valóban férfiak és tehetségesek, szándéktalanul is érvényesül aktábrázolásukon az alkotó művész nemi jellege.

Miért foglalkoztam én ezekkel a kérdésekkel gondolatban, miközben Judit a fürdőszobában tartózkodott? Mert Judit aktja lenyűgözött, s szinte minden porcikája más és más iskola ábrázolásához volt köthető. És nem említettem meg a kezeit. A kéz számomra az egyik legfontosabb esztétikai jelenség. A távolkeleti művészetekben és vallásokban fontosabb a szerepük, mint az európai művészetekben. A barlangi festészetben pedig a kézlényomat gyakori, és egy jelkép-mondandó Ausztráliától Dél-Amerikáig. Judit kezei szépek voltak, de korántsem játszottak olyan kihangsúlyozott szerepet, mint a távolkeleti művészetekben, ahol a kéz mozdulata beszél olykor a test helyett. Korunkban divattá vált az otromba hadonászás beszéd közben. Judit rendkívüli

intelligenciájára vallott, hogy keze szinte észrevétlen maradt még akkor is, ha vitatkozott, noha szép volt, mutogatni való hosszúkas, karcsú ujjakkal.

Kezdem aggódni, miért nem bújik már elő. Oda is mentem az ajtóhoz, és bekopogtam:

– Judit, valami baj van? – Balsejtelmem támadt. Végre kiszólt halkan:

– Azonnal megyek! – mondta. Visszaültem a kanapéra.

Végre, végre kattant a tolózár, és megjelent az ajtóban. Megállt a küszöbön mozdulatlanul, és rám nézett. Halvány rózsaszín, áttetsző, combtőig érő hálóingben, fekete, testhez tapadó bugyogóban. Első pillanatban föl sem fogtam, mit jelent ez a feketeség a hasán, holott azonnal tudnom kellett volna, ez a bugyiviselet most teljes értelmetlenség, oktalanság, vagyis rossz előjel.

– Tévedtem... Megjött... Nem lehet... Tilos! – mondta, rettenetes önuralommal fojtva magába a sírást. De a hangja árulkodott. Kétségbeesés szorongatta a torkát, és ez eltorzította a hangját is. – Nem ölelhetsz meg, nem csókolhatsz meg, az ágyamhoz sem érhetsz. Vagy elmész, vagy a kanapén alszol.

Döbbenet magamba roskadtam. Csak bámultam szótlánul, és nem értettem, miről is beszél. Mi ez a gyökeres hangulatváltozás, ez az egész együtt-létünknek ellentmondó, elmúlt óráink minden mozzanatát megtagadó kijelentés? Megzavarodott?

A választ teljesen érthetetlen magatartására legalább harminc év múltán ismertem meg. Valami munkámmal kapcsolatos okból el kellett olvasnom az *Őszövséget*, és véletlenül bukkantam rá a válasza: Levitikák, 15,1. Könyörtelen szigorral betartotta vallása törvényét Judit, egyéniségének megfelelően mindenben és mindig a tökéletességre törekedvén. Titokzatos múltjának és személyiségének „puzzle-ja” több évtized múltán vált teljessé ezzel a bibliai idézettel.

Nem tudtam nyikkanni sem. Ültem és ültem és ültem mozdulatlanul. Judit behajtott a maga után a fürdőszoba ajtaját, lefeküdt, és magára húzta a fehér vászontokba bújtatott takarót. Eloltotta éjjeliszekrényén a Nouveau Art, a Jugendstil, a szecessziós lámpát, s csak a függönyréseken keresztül szivárgott be némi fény a szobába. Hanyatt dőltem a kanapén, és karfájára fölraktam cipőstől a lábam. Bámultam a fehér mennyezetet. Ha elment egy-egy autó az utcában, lámpája fénye is átsuhant a mennyezeten, halk motorzaj kíséretében...

Keserves éjszakám volt.

Vergődtem félálomból ki, félálomba be, s nagyon figyeltem, hallok-e valami neszt Judit irányából. De semmi. Még a lélegzetét is alig észleltem.

Arra ébredtem, valaki gyöngéden megfogja a vállam. A függöny már szét volt húzva, áradt be a délelőtti fény. Fölnéztem, egy középkorú asszony nézett vissza rám.

– Monsieur! El kell hagynia a szobát... Délre új vendég jön, s addig ki kell takarítanom.

Irgalmatlanul nehezen föltápáskodtam. Minden porcikám sajgott. A lábam elszibbadt. A derekamba éles fájdalmak hasítottak. Lassan bontakozott ki előttem az asszony arca, szája szegletében gúnyos mosoly.

Köszönés nélkül távoztam. Megálltam a folyosón, nem tudva, mit csináljak. Tanácstalanságomban megint a szobaasszony érintette meg a vállam.

– Monsieur! Az éjjeliszekrényen találtam ezt a cédulát.

És átnyújtotta a kis noteszlapot, amire csak egyetlen szó volt írva: *Örökké.*